İklim ve Çevre Değişimlerinin Kültür ve Sanata Yansıması*

Doç. Dr. Asuman Aypek Arslan

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9400-2642>

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Görsel Sanatlar Bölümü, Ankara – TÜRKİYE

Bayram Dağlı

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4573-3710>

Doktora Öğrencisi / Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı Ankara – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 28.09.2021

Kabul: 19.12.2021

On-line Yayın: 31.12.2021

Anahtar Kelimeler

İklim Değişikliği

Toplum

Kültür

Sanat

Çevresel Değişimler

Araştırma Makalesi

* “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.52774>**Öz**

Dünyada, insan kaynaklı nedenlerle çevre problemleri ve iklim değişiklikleri ortaya çıkmakta ve ciddi birtakım sonuçlarının tüm dünyayı etkilediği görülmektedir. Üretim ve tüketim odaklı bu değişiklikler yine insanlığın kendisini etkilemektedir. Toplumlar, hazır olmadıkları bu değişimler karşısında sosyal, fiziksel ve psikolojik olarak etkilenmektedir. Toplumlar ve onların kültürlerini doğrudan etkileyen bu değişimler kendisi ile birlikte olumsuz dönüşümleri de getirmektedir. Gerekli önlemler alınmadığı takdirde insanlığın bir yok oluş ile karşı karşıya kalacağı öngörülmektedir. Bu sebeple tüm toplumlarda, çevre bozulması ve iklim değişimi ile ilgili yeni bir algı düzenlemesinin yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda makale; çevre bozulması ve iklim değişikliklerinin ülkeler, toplumlar ve kültürler üzerindeki karmaşık etkisine değinerek, tüm insanlığı ilgilendiren olumsuz değişiklikler karşısında sanatçıların doğaya hem bireysel hem de diğer bilim dalları ile etkileşim içerisinde, farkındalık oluşturmak ve mevcut bozulmuş ortamların iyileştirilmesine yönelik ortaya koymuş oldukları çalışmalar üzerinden irdelenmiştir. Araştırma nitel araştırmalar arasında yer alan betimsel bir çalışmadır. Bu doğrultuda yazılı ve görsel kaynaklar taranarak araştırmanın bulguları oluşturulmuştur. 20 ve 21. yüzyılda iklim ve çevre değişimlerinin bireyleri, toplumları ve kültürleri doğrudan etkilediği, sanatçıların dünyayı etkileyen bu değişimler karşısında yüzleştirici, haberdar edici ve restore edici bir misyon üstlendikleri görülmüştür. Araştırmada; iklim ve çevresel değişimlere karşı sanatçıların ortaya koymuş oldukları projeler ve uygulamalar ile bu durumu başarılı bir şekilde yansıttıkları sonucuna varılmıştır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Aypek Arslan, A. ve Dağlı, B. (2021). İklim ve Çevre Değişimlerinin Kültür ve Sanata Yansıması. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(87): 145-156.

*Reflection of Climate and Environmental Changes on Culture and Art**

Assoc. Dr. Asuman Aypek Arslan

Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Arts and Design, Department of Visual Arts, Ankara –
TURKEY

Bayram Dağı

PhD Student / Gazi University, Institute of Educational Sciences, Department of Paithing Education,
Ankara - TURKEY

Article History

Submitted: 28.09.2021

Accepted: 19.12.2021

Published Online: 31.12.2021

Keywords

Climate Change

Society

Culture

Art

Environmental Changes

Research Article

* Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.52774>

Abstract

In the world, environmental problems and climate changes occur due to human-induced reasons and it is seen that some serious consequences affect the whole world. These changes, focused on production and consumption, also affect humanity itself. Societies are affected socially, physically and psychologically in the face of these changes that they are not ready for. These changes, which directly affect societies and their cultures, bring with them negative transformations. It is predicted that humanity will face extinction if the necessary precautions are not taken. For this reason, it is necessary to make a new perception regulation regarding environmental degradation and climate change in all societies. In this context, the article; by addressing the complex effects of environmental degradation and climate changes on countries, societies and cultures, the works of artists to raise awareness about nature, both individually and in interaction with other branches of science, and to improve existing degraded environments in the face of negative changes that concern all humanity were examined. The research is a descriptive study among qualitative research. In this direction, the findings of the research were created by scanning written and visual sources. In the 20th and 21st centuries, it has been seen that climate and environmental changes directly affect individuals, societies and cultures, and artists undertake a confronting, informing and restoring mission in the face of these changes that affect the world. In the research; It has been concluded that the artists successfully reflect this situation with the projects and practices they have put forward against climate and environmental changes.

GİRİŞ

Günümüzde iklim değişikliği ve çevresel problemlerin politik, sosyal ve ekonomik boyutları hem genel hem de kültürel olarak yaratmış olduğu değişimler ve etkileri, krizlerle anlatılan ve özellikle de durum grafiklerinde yükselen olumsuz tablonun var olduğunu göstermektedir. İnsanın yeryüzünde gerçekleştirmiş olduğu eylemlerinin sonuçları bir şekilde doğayı etkilemektedir. Dolayısıyla iklim değişimi ve çevresel bozulma dünya üzerinde yer alan tüm sistemlerin birleşiminden ortaya çıkmakta ve sonuçları ile yine tüm sistemleri etkileyebilmektedir. İklim değişikliği ve insan kaynaklı çevresel değişim; biyo-fiziksel, sosyal, ekonomik ve politik sistemleri etkilediğinden sadece teknik bir sorun değildir. Aynı zamanda sosyo-ekolojik sistemlerdeki dönüşümlerin hafifletilmesini içeren önemli bir strateji olduğu, kültürel, uyarlanabilir ve yaratıcı yanıtlar gerektiren bir zorluk olarak görülmektedir.

Dünyadaki bu dönüşümler farklı şekillerde kavramsallaştırılmakta ve incelenmektedir. Ancak genel olarak, birbiriyle bağlantılı sosyal, ekolojik ve teknik sistemlerin kişisel, politik ve pratik alanlarda temel değişiklikleri, yeni etkileşim modelleri yaratmakta ve farklı sonuçlara yol açmaktadır. Kültürel dönüşümler, inançlar, davranışlar, değerler ve dünya görüşleri de dahil olmak üzere grupların ve toplumların kültürel kökenlerini de derinden etkilemektedir (Galafassi vd, 2018). Bu zorluklar, insan güdümlü sosyal ve çevresel belirsizliklerin mevcut jeolojik çağ olan Antroposen etrafındaki tartışmalarda, acil bir durum olarak öne çıkmaktadır. Özellikle coğrafyacılar iklim değişikliği ile ilgili çağrılara disiplinlerarası bir bakış açısıyla yanıt vermektedirler. Disiplinlerarası alanlardan biri olan sanatsal uygulamalar, ortaya çıkan bu yeni duruma müdahale ederek nasıl katkıda bulunacağı, üretilen işler ve projeler ile yanıtlanmaktadır (Hawkins vd., 2015). Sanat, iklim ve iklim değişikliği ve çevre ile ilgili algılarımızı ve ilişkilerimizi sorgulamamıza yardım etmektedir. Sanat yolu ile insan kaynaklı değişikliklerin ele alınması, ona içsel katılımın sağlanması ve bu iç dünyanın anlaşılması ve davranışın ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Böyle küresel problemleri görünür kılarak algılamayı sağlamak sanat yolu ile gerçekleştirilebilir bir yoldur. Bu olgunun gerçek algısı, iklim ve insan kaynaklı olumsuz çevre değişimlerine dünyadaki her bireyin kendi algıları ile katılmaları ile oluşabilecek bir durumdur (Knebusch, 2008).

Çalışmada “İklim ve çevre değişimlerinin kültür ve sanata yansımaları nelerdir?” problem cümlesi olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda araştırma; iklim değişikliği ve çevre kirliliği toplum ve kültüre olan etkileri ele alınmış akabinde sanatçıların ortaya koymuş oldukları uygulamalar ile bu değişiklikleri nasıl ele aldıkları, bu sorunlar ile bağlantılı olarak iyileştirme ve dönüştürmeye yönelik getirmiş oldukları bakış açıları ortaya konularak değerlendirilmiştir. Araştırma; nitel araştırmalar arasında yer alan betimsel bir çalışmadır. Bu doğrultuda görsel ve yazılı kaynaklar taranarak araştırmanın bulguları oluşturulmuştur. Araştırmada iklim değişikliği ve çevresel problemlerin kültür ve sanat perspektifinden incelenmesiyle özellikle ulusal yazında alanına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

İklim Değişiklikleri, Çevresel Değişimler ve Kültür Üzerine

Çeşitli iklim değişikliği tanımları olmasına rağmen, hepsinin ortak yönlerinin başında, iklimde bir değişikliğin olduğu gerçeği yatmaktadır. Van der Wurff; iklim değişikliğine; “Sera gazı emisyonlarının artmasının olası iklimsel sonuçlarının tümünü yakalaması” ifadesi ile atıfta bulunur. Bir başka tanımda “İklim değişikliği, küresel atmosferin kompozisyonunu değiştiren ve karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlemlenen doğal iklim değişiklikleri ile doğrudan veya dolaylı olarak insan faaliyetlerine atfedilen değişikliklerdir” (Ekisa, 2020). Sera gazı artışları ile oluşacak iklim değişikliklerinin geleceği, genel olarak tahmin edilmektedir. Bölgesel iklimlerde meydana gelen değişikliklere ilişkin belirsizlikler, sosyal-ekonomik gelişmelerin öngörülemezliği ile desteklenmektedir. Ülkeler potansiyel olarak maliyetli sosyal, ekonomik ve sağlık etkilerini önlemek için sera gazı emisyonlarını azaltmayı ya da iklimde gelecekteki değişikliklere uyum sağlamaya yönelik politikaları

hedeflemektedir. Bununla birlikte uluslararası nitelik nedeniyle bu politikaların formüle edilmesi ve uygulanması karmaşıktır (Van den Pol, 2020). Çevre kirlenmesi, yaşadığımız ortamın insan kaynaklı maddelerin etkisiyle bozulması olarak tanımlanabilir (Güney, Bozyiğit, Meydan, Kılıç, & Bulut, 2016). Çevre kirlenmesi insanların içerisinde yaşadığı hava, su ve toprak ile ilgili bir durumdur. İklim değişikliği ve çevre kirlenmesi arasında bir neden ve sonuç ilişkisi bulunmaktadır. Bu noktada insan etkisi, oluşan çevre kirliliğinin nedeni, iklim değişikliği ise bu nedenin sonucu olarak görülebilir.

Çevresel bozulma ve iklim koşullarında ki değişiklikler, toplumları fiziksel, psikolojik ve duygusal açıdan etkilemektedir. Bazı toplumlarda iklim değişikliği derin etkiler bırakmakta ve günlük rutinlerinde değişiklik yapmaya zorlamaktadır. Kültürel inançlar, değerler, din bireylerin iklim değişikliğine uyum kararlarını nasıl ele aldıklarını etkilemektedir. Bilişsel gelenekler ve kolektif örüntüler; bireylerin, grupların veya toplumların iklim değişikliğini, günlük yaşamları ile ilgili görüşleri ve algıları şekillendirmektedir. Toplumdaki her birey, iklim değişikliği risklerini farklı algılamakta ve tanımlamaktadır. Bu nedenle her birey aynı risk için farklı bir uyum ve adaptasyon stratejisi geliştirmektedir (Ekisa, 2020). Uyum stratejilerinde her toplum kendi uyum stratejisini geliştirmektedir. Toplumun tüm algılarını şekillendiren kültür, iklim değişikliğinin ve çevresel kirlenmenin birinci dereceden muhatabı olarak görülmektedir.

Kültür; insanların belirli durumlar karşısında ihtiyaç duydukları; dil, alışkanlık, ritüeller, görüşler, değerler ve normlar bilgisinin toplamıdır (Shadid, 2007). Antropolojik açıdan kültür, insan toplumlarında yaşamın tüm öğrenilmiş ve paylaşılan yönlerini kapsamaktadır. Sadece yüksek kültür olarak adlandırılan sanat ve edebiyat değil aynı zamanda bilim, teknoloji, pratik günlük aktiviteler ve inançlar da kültüre dahildir. Kültürler statik değildir. Savaşlara, vebalara, yeni buluşlara ve çevresel iklim değişikliklerine bir tepki olarak ta değişirler (Strauss, 2012).

Kültür doğuştan ortaya çıkmaz ve bireysel değildir. İnsanlar her zaman karmaşık sosyal-ekolojik sistemlerin bir parçası olmuştur. Kültür aslında insan türünün birincil uyarlamasıdır ve değeri değişen çevresel ve sosyal koşullarla etkileşime geçecek kadar esnek yapıdadır. İnsanlar birbirlerinden ve çevresinden öğrenerek kültürlerinde değişiklik yapmaktadır. Ancak yapılan seçimler her zaman en uygun çözümleri üretmez ve bu kapsamda oluşturduğumuz yapısal koşullar için seçenekler kısıtlanabilir. İklim değişiklikleri ve çevresel bozulma sonucu ortaya çıkan değişimler kültürleri olumsuz yönde etkilemektedir. İklim değişikliğinin ve çevresel bozulmanın kültürler üzerindeki etkileri hakkında en önemli konu, yerel toplulukların kendi kurallarını koymaları ve kendi kararlarını vermeleri gerektiğidir. Alınan kararların herkes için doğru karar olduğu söylenemez ancak yerel bölgelerdeki insanlar kendilerini ilgilendiren ve kendi bölgelerindeki sorumlulukları almaya başlamalıdır (Strauss, 2012).

Toplumun iklim değişimi ve değişen çevresel koşullarla başa çıkma ihtiyacı çok yeni bir olgu değildir. İnsanlar medeniyetin başlangıcından beri çevrelerine uyum sağlamaktadır. Çiftçiler yetiştirme ve ıslah uygulamalarını değişen iklim koşullarına göre sürekli olarak ayarlamak zorunda kaldıkları için tarım en eski örneklerden biridir. Değişken bir iklim karşısında yaşam alanlarını, geçim kaynaklarını ve diğer kaynakları stabilize etme ve korumaya yönelik modern çabalar birçok alanı içermektedir. İklim değişikliğine uyum için tarımdan turizme kadar birçok alanda planlamayı içermektedir. İklim değişikliği ile başa çıkmak için şimdiye kadar alınan önlemlerin, emisyonları sınırlandırma çabaları başarılı olmazsa, öngörülen büyük ve hızlı iklim değişikliklerinin etkileriyle başa çıkmada gösterilen çabaların etkisi sınırlı bir değere sahip olacaktır. İklim sistemlerini uç noktalara iten değişiklikler mümkündür buda buzsuz kutup yazları, deniz seviyelerindeki ani yükselmeler gibi yeni ve potansiyel olarak geri dönüşü olmayan koşullar yaratacaktır. Bu etkilere uyum sağlamak hükümet ve toplumlarda büyük yapısal değişiklikler yapılmasını veya en azından risk altındaki alanlarda büyük ölçekli geri çekilme gibi uyarlama önlemlerinin dikkate alınmasını gerektirmektedir (National Research Council,

2010).

Kültür; hem iklim değişikliği etkilerinin azaltılması hem de çevresel değişikliklere uyum açısından önemlidir ve elbette iklim değişikliği ve çevre toplumu ilgilendiren bir olgu olarak bir çerçevelendirmenin ortaya konulmasında rol oynamaktadır. Kültür, sera gazı emisyonlarına yol açan baskın üretim-tüketim, yaşam tarzları ve sosyal organizasyon biçimlerinin içerisine gömülüdür. Bu emisyonların sonuçları ve iklim değişikliğinin etkileri bilim ve riskin kültürel yorumlarıyla anlam kazanmaktadır. Bu nedenle kültür ve analizi iklim değişikliğine insanın verdiği tepkileri anlamada merkezi bir öneme sahiptir. Son yıllarda iklim değişimlerinin tüm dünyayı ilgilendiren bir sorun olması nedeniyle ortaya çıkan ekolojik vatandaşlık kavramı önemli hale gelmiştir.

Son 10 yılda artan çevresel kaygılar ve bunları düzeltmek için politik olarak tartışılan yaklaşımlarda vatandaşlık ve çevre arasındaki olası vatandaşlık fikri büyük ölçüde teorik tartışmalara yansımıştır. Gezegenimizi ilgilendiren en önemli sorunlardan biri olan küresel iklim değişikliği, günümüzde insanlığın karşı karşıya kaldığı en ciddi tehdit olarak görülmektedir. Tahminler iklim değişikliğinin 21. yüzyıl boyunca ve ötesinde toplumları ve ekosistemleri etkileyeceğini göstermektedir. İklim değişikliği etkileri, farklı ve belirsiz biçimlerde de olsa dünyadaki tüm ülkeleri ve bölgeleri etkileyecektir. Ancak son zamanlarda ortaya çıkan “Ekolojik Vatandaşlık” kavramı bölgesel olmamayı bu vatandaşlığın önemli bir boyutu olarak görmektedir. Wolf; ekolojik vatandaşlığın görev ve sorumluluklarının, bireysel vatandaşların faaliyetlerinin aynı ülke içindeki veya dışındaki diğer vatandaşların fırsatları üzerindeki etkisinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Bir bireyin sera gazı emisyonlarına katkısı arttıkça gelecek nesiller ve iklim değişikliğinin sonuçlarına karşı savunmasız olan insanlar için hala genel bir tehdit olarak varlığını sürdürecektir (Wolf, 2007)

İklim değişikliği ve çevresel problemlere insan uyumu, ekonomik ve teknolojik gelişmelerden daha fazla etkileyen heterojen bir süreçtir. İklim değişimi ve çevresel bozulmaya uyumda, stratejiler yerel ölçekte seçildiğinde veya reddedildiğinde sınıf, cinsiyet ve kültür gibi faktörlerin büyük rol oynadığı giderek daha fazla kabul edilmektedir.

İklim değişikliği ve çevresel bozulma, çeşitli ülke ve topluluklar üzerinde farklı etkilere sahiptir. Fakat bu sorunlara karşı savaşta her bireyin ve her ülkenin iş birliği yapmak zorunda olduğu küresel bir konu haline gelmiştir. Ülkeler ve toplumlar kültürel farklılıklarına rağmen birbirleriyle fikir alışverişinde bulunacaklardır. Kültürler hem mesaj içeriğini hem de ifade biçimlerini etkilemektedir. Bu sebeple iklim değişikliği sorunu küresel bir çözüme ihtiyaç duymaktadır (Ekisa, 2020). İklim değişimi ile ilgili ortaya atılan “Kültürel Risk Teorisi” bu konuda önemli birtakım önerilerde bulunmaktadır.

Toplum temelli iklim araştırmalarında iç görüşler kullanılır ve toplumun iklim etkileri hakkındaki anlayışlarını bunlara verilen yanıtları konumlandırmak için “Kültürel Risk Teorisi” kavramsal bir çerçeve sunmaktadır. İklim değişikliğine uyuma uygulanan kültürel risk teorisi analizi zorunlu olarak iki şeye ihtiyaç duymaktadır.

1. İnsanların iklim sistemini nasıl gördüklerini belirleyen sosyal organizasyon ve doğa hakkındaki kültürel dünya görüşlerinin anlaşılması.

2. Kültür; iklim değişikliği ve uyum stratejileri arasındaki ilişkinin nüanslarını anlamak için katılımcı bir topluma dayalı yaklaşımlar getirmek (McNeeley & Lazrus, 2014).

Dünya gezegeni altıncı büyük yok oluşun ortasında ve iklimsel sistemler artan yerelleşme ve küresel zorluklarla karşı karşıyadır. Uzmanlar geri dönüşü olmayan felaketlere sadece onlarca yıl uzakta olduğumuz konusunda uyarılmaktadır. Dolayısıyla iklim tartışmasının sadece bilimsel bir zeminde değil aynı zamanda kültürel olgu olduğu gerçeğidir. Başlangıçta sanat dünyası bu krize pek ilgi göstermemiş olsa da iklim değişikliği konusunda yapılacak olanlar sanatı ve sanatçıları da yakından ilgilendirmektedir. (Gaynor & McLean, 2005). Sanat ve sanatçıların bu sorunlara eğilmeleri, toplumların ve çeşitli kurumların iklim değişikliği ve çevrenin bozulması risklerine şimdi ve gelecekte nasıl önlem

alınacağı ve nasıl adapte olunacağına dair kararlar ve politikalar geliştirme temelini daha iyi anlamayı sağlayacak görsel, işitsel ve kollektif olarak harekete geçirici yollar geliştirebilirler. Bu işbirlikçi yöntemlerin başında gelen sanatsal uygulamalar vasıtasıyla toplumu konu hakkında haberdar etmek, geri döndürülmez eşikleri görsel yollarla sunarak onları haberdar etmek sorunun önemini kavramada öncü roller üstlenecektir.

Sanatçıların İklim Değişiklikleri ve Çevresel Bozulmaya Karşı Yaklaşımları

İlk insandan günümüze; insan ile doğa arasındaki ilişki çeşitli nedenle değişime uğrayarak günümüze kadar gelmiştir. 1800'lerden itibaren büyük bir hızla gelişen sanayileşme akabindeki teknolojik gelişmeler ve insan ırkının doğadan bağımsızlaşması ile ortaya çıkan etkilerinin çevresini büyük bir yıkıma uğratmaya başladığı ve geri döndürülemez etkilerinin yaşanmaya başladığı bir süreç yaşanmaktadır. İnsanlığın üretim, tüketim ve yaşam zincirlerinin değişmesi, kişisel karbon ayak izinin artması sonucunda binlerce yılda doğada olması gereken değişimler sadece onlarca yılda gerçekleşmiştir. Yeterince önlem alınmazsa önümüzdeki yüzyılda insan ırkı kendisinin var olma problemi ile karşı karşıya kalacak ve sınırlı bir bölgede yaşamaya çalışan bir türe doğru evrilmeye başlaması yüksek olasılıklar arasında görülmektedir. İnsan kaynaklı etkilerin baş döndürücü bir şekilde etkilediği 20. yüzyıl aynı zaman sosyal ve kültürel ortamın en önemli ayağı olan sanat cephesinde de önemli dönüşümlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

20. yüzyıl içerisinde, sanat tarihinde ve teorisinde alışlagelenin ötesinde çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Geleneksel sanatın hala bir şekilde varlığını sürdürdüğü bu ortamda, sanatın yapısı ve sanatçıların kendi yaratılarıyla etkileşim kurma biçimleri önemli ölçüde değişmiştir. Bu sanat eserlerinde ortaya konan fizikselliğinin yanı sıra sanatçıların konularıyla etkileşime girdikleri kavramsal şekillerde ortaya çıkmıştır. 1960'larda sanatçının aktif olarak çevreye katıldığı sanatsal bir süreci ve sanat eserlerini tanımlayan çevresel sanat, 1970'lerde ilk iklim kongresinin düzenlenmesi ve doğayı etkileyen iklimsel değişimlerinin hükümetlere ciddi bildirilerle duyurulması, insan temelli etkilerin resmi bir nitelik kazanması ekolojiye karşı duyarlı aktivist ve politik ikinci ve üçüncü nesil çevrecilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Artık sanatsal ifade biçimleri ile ortaya konulan çalışmalarda, iklim değişimine ve çevresel bozulmaya neden olan sebeplerin ve sonuçların iletildiği ve geniş kitlelere duyurulduğu işler, projeler ve uygulamalar ortaya konulmaya başlamıştır.

Uluslararası projeleri galerilerde ve kamusal alanlarda çalışmaları sergilenen Michael Pinsky'nin birbirine bağlı beş jeodezik kubbeden oluşan Kirlilik Bölmeleri (Pollution Pods), (Görsel 1) görsel sanatlar ile fen bilimlerini birleştirerek Londra, Yeni Delhi, Sao Paulo ve Pekin'i kirleten ozon partikülleri, azot dioksit, kükürt dioksit ve karbon monoksitin göreceli varlığını taklit eden, bu bulguları kullanarak ortaya koyduğu dört yıllık bir araştırma projesidir. İzleyici, Norveç'teki sahil bölgesinden başlamakta giderek kirlenen bölmelerden kuru ve soğuk yerlerden sıcak ve nemli bölmelere geçerek havayı ve yerel iklimi deneyimlemektedir (www.michaelpinsky.com, 2019).

Görsel 1. Michael Pinsky, Kirlilik Bölmeleri, 2019, Düzenleme, Norveç Trondheim Kıyısı.

Evsel ve endüstriyel kaynaklardan toksik gazların salınması hem küresel ısınma oranını arttırdığı, iklimin değişmesine neden olduğu hem de günümüzde insan sağlığını doğrudan etkilediği görülmektedir. Örnekleyecek olursak Batıdaki büyük şehirlerde her 5 çocuktan biri astım hastasıdır. Delhi gibi gelişmekte olan şehirlerde çocukların yarısından fazlasının akciğer gelişimi olumsuz etkilenmekte ve bir kısmı hiçbir zaman tamamen iyileşme şansına sahip olamamaktadır. Bununla birlikte bu kirliliğin görüntülerle anlaşılması zordur. Çünkü Delhi gibi bir şehirde duman neredeyse romantik görünmekte ve en tehlikeli toksinlerin çoğu hiç görünmemektedir. Bu kirliliğin çoğu kapitalist tüketimin doyumsuz iştahından kaynaklanmaktadır. Kirlilik bölmelerinden geçme deneyimi, bu dünyaları birbirine bağlı ve birbirine bağımlı olduğunu göstermektedir.

Daha ucuz mallara olan ihtiyacımız dünyadaki birçok insanın sağlıksızlığına ve bir bütün olarak dünya gezegeninin sağlıksızlığını yansıtmaktadır. Bu kurulumu gezen kişiler; dünya nüfusunun büyük bir kısmının değeri olan ortamları hissedebilir, tadabilir ve koklayabilirler. Bu toksik yerlerin kapalı bir alanla sınırlandırılmış hafızası gerçekten insanın ihtiyacı olmayan başka bir şey tüketmeden önce tekrar düşünmesini sağlar (<https://www.climart.info/pollutionpods>, 2020).

1974 yılında François d'Eaubonne tarafından, sanatların değişiminin katalizörü olarak kabul edilen, ekolojik devrimin gerekliliğine işaret eden, esas odakları çevresel sanatı ve ekolojik odağı birleştirmek olan Ekofeminizmin önde gelen sanatçılarından Agnes Denes; ekolojik kaygılarla sahaya özgü çalışmalar yapan ilk kadın sanatçılarıdandır (Wildly, 2011). Denes'in önemli çalışmalarının başında 1977 tarihli, Pirinç/Ağaç/Mezar (Görsel 2) isimli üç bölümden oluşan çalışması gelmektedir. Önce pirinç ekimi daha sonra yakındaki bir ormanda bir grup ağacı zincirlemek ve son olarak da şiirlerinin içinde olduğu ve gömülmüş olan bir kapsülden oluşmaktadır. Çalışmasında pirinç, gıdaya atıfta bulunmakta ve aynı zamanda tohum için döllenme görevi görmektedir. Bu döllenme ve gebe kalma ile ilgili ilk aşamayı gösterir. Zincirler ise esaret, yenilgi, bağlantı ve büyüme girişimi anlamında gelmektedir. Yazılmış şiirin gömülmesi ise hayatı ve ölümü birbirine bağlayan ve tanımlayan bilincin özünü temsil etmektedir.

Görsel 2. Agnes Denes, Pirinç/Ağaç/Mezar, 1967/77/79, Performans-Düzenleme, Sullivan Country-New York.

Sanatçı bu çalışmasını ekolojik ve çevresel konulara insani kaygılara ve felsefi düşünceye olan bağlılığını açıklayan bir manifesto olarak açıklamaktadır (Wildly, 2011).

Sanatçı, "Buğday Tarlası" (Görsel 3) isimli uygulamasında, çevresel sanatı bir değişim kanalı olarak görmektedir. Çalışma, merkezi ve kentsel konumu nedeniyle ekonomistler, ofis çalışanları, turistler ve Manhattan'ın diğer sakinlerinin inşaat ve kentleşmeden önce bölgenin romantik ve pastoral geçmişini düşünmelerini sağlar. Kentsel bir ortamda bulunduğu yerden "Buğday Tarlası" bir çatışma, sanatçının kapitalizm ve gıda güvenliği hakkındaki kaygılarını toplumla yüzleştirir (Wildly, 2011).

Görsel 3. Agnes Denes, Buğday Tarlası, 1982, Düzenleme, New York.

Jackie Brookner; estetik, tasarım ve ekolojik işlev arasında bulunan işlerini tasarlamak için ekologlar ile iş birliği yapan bir sanatçıdır. Sanatçının BiosculpturesTM heykellerinden biri olan Prima Lingua (Görsel 4) isimli eser, sanatçının 1996 yılında gerçekleştirmiş olduğu, kirli suyu doğal yollar ile filtreleyen büyük bir dil heykelidir. Yerçekimi ve suyun dil heykeli üzerinde balık, salyangoz ve bitkilerden oluşan entropik bir döngüde küçük bir ekosistem içerdiği görülür. Bu biyokimyasal filtre ile doğal sistemleri, kirletenlerin ve toksinlerin nasıl bir filtreleme sistemine sahip olduğunu gösterir.

BiosculpturesTM suyu temizlemek ve filtrelemek için özenle seçilmiş bitkilerin kapasitesini kullanan canlı bir heykeldir. Aynı zamanda taş ve beton yapılarda yetişen yosunlar, eğrelti otları ve diğer bitkilerden yapılmış, su kalitesi ve su miktarı sorunlarına ekolojik ve estetik çözümler sunmaktadır. BiosculpturesTM, doğal su arıtma sistemlerinin bir parçası olarak çalışan ve sağlıklı doğal sistemlerde, nasıl atık olmadığını gösteren biyokimyasal filtrelerdir. Nihayetinde bir organizmanın atığı diğer organizmalar için yiyecek olur. Su, heykellerin üzerinden akarken, bitkiler ve ilgili bakteriler kirletici maddeleri ve toksinleri yaşamı sürdüren besin maddelerine dönüştürür. Balıklar, salyangozlar ve suda yaşayan diğer organizmalar bu heykel ekosistemlerini zenginleştirir. Bu vegetatif heykeller, insanın ötesindeki dünyalarla bir bağlantı duygusu beslemek ve insan yaşamını, doğal sistemlere zarar vermek yerine fayda sağlayacak şekilde sürdürmek için mümkün olan anlayışı teşvik etmek için tasarlanmıştır. Bu projelerde sanat, toplum katılımı, çevre eğitimi ve ekolojik restorasyon yoluyla sürdürülebilir havza uygulamalarını teşvik etmek için bir katalizör rolü üstlenmektedir (Brookner, 2016).

Görsel 4. Jackie Brookner, Prima Lingua, 2001, Beton, Volkanik Kaya, Yosunlar, Eğrelti Otları, Sulak Alan Bitkileri, Balık, Çelik, New York.

1978 ve 80'li yıllarda "İzmir Körfez Kirlenmesi ile İlgili Görsel Değerlendirmeler" isimli resim dizisini (Görsel 5) oluşturmaya başlayan Halil Akdeniz; yaşadığı çevredeki sorunları, bilimden destek alarak oluşturmuştur. Ege Üniversitesi, Deniz Bilimleri Araştırma Enstitüsü ile iş birliği yaparak deneyleri gözlemlene ve gözlediklerini görsel dile dönüştürmesi çalışmalarına kaynak teşkil etmiştir. Bilginin bilimsel süreçlerle işlenirken yapmış olduğu gözlemler Onun biçimlerini şekillendirmesinde önemli rol oynamıştır. Gözlemleri ile çeşitli alanları disiplinlerarası bir şekilde bir araya getirmektedir (Akdeniz, 2018). Halil Akdeniz'in yaşadığı fiziki çevre sorunlarıyla ilgili bilimsel araştırmaları ile desteklenen sanat çözümlemeleri, doğal ortamlara insan etkileriyle yapılmış gözle görünmeyen kimyasal etkilerin, sanat ve bilim etkileşimiyle sanatçı duyarlılığının süzgecinden geçen yansımalarıdır. Akdeniz; çevreye bakış açısını şöyle ortaya koymaktadır: "İnsan yaşamı ve davranışları, toplumsal ve fiziksel çevresiyle bir bütünlük oluşturmaktadır. İnsanın yaşadığı çevreye tepkileri, orada mutluluğu ve duyumu sağlayabilmesi, kendini içinde yaşadığı toplumun ve çevrenin bir parçası olarak duyum yaşamasına bağlı görünmektedir" (Akdeniz, 1982).

Görsel 5. Halil Akdeniz, İzmir Körfezi Kirlenmesi İle İlgili Görsel Değerlendirmeler, 1982, Tuval Üzerine Akrilik, 40X40.

1987 yılından itibaren sanatçı ve izleyiciyi İstanbul'un farklı mekanlarında bir araya getiren İstanbul Bienali, 2019 yılında 16. sını "Yedinci Kıta" teması ile gerçekleştirilmiştir. Dünya'da yaşayanların atıklarıyla Pasifik Okyanusunda oluşan devasa çöp kitlesini merceğine yerleştirmiştir.

"Yedinci Kıta, sanatı, insanın etkilerini, takip ettiği yolları, bıraktığı izleri ve insan-olmayanlarla etkileşimini araştıran bir antropoloji olarak tanımlıyor. Bienal ana başlığını, Antroposen çağının küresel ısınmayla birlikte en gözle görünür sonuçlarından biri olan, Pasifik Okyanusu'nun ortasındaki devasa atık yığınının alıyor. Popüler bilimdeki adıyla "Yedinci Kıta", 3,4 milyon kilometrekare genişliğinde, 7 milyon ton ağırlığındaki bir plastik yığınının meydana geliyor. İnsan atıklarının okyanusun ortasında dünyaya yeni bir kıta kazandırdığı bu olay, 16. İstanbul Bienali için ekolojik sorunlar karşısında sanatın güncel durumunu pek çok sanatçı, düşünür, antropolog ve çevreci ile birlikte araştırmak için bir çıkış noktası oluşturuyor" (<https://bienal.iksv.org>, 2019).

Dünya üzerinde, insan etkisiyle girmiş olduğumuz Antroposen çağının en somut göstergesi olan bu devasa atık kitlesinin imgesi bienalin ana teması haline getirilerek, insanın çevre üzerindeki etkilerinin sanat yolu ile gündeme getirilmesi sağlanmıştır. İstanbul bienaline çağrılan sanatçılar bu konudaki çalışmalarını deneysel bir alanda çalışmalarını ortaya koymuşlardır. Böyle önemli bir konuda dünya ölçeğinde faaliyet gösteren birçok grup ve örgüt ile de temas kurularak, krizin boyutlarının daha iyi bir şekilde anlaşılması için iş birliğine gidilmiştir (Örer, 2019).

Bienal; sergiyi gezmeye gelen herkesin, izlemiş oldukları işlerin sahipleri olan sanatçıların bu konuda uzaklardan haber getiren, fikirlerini görselleştirerek ortaya koyan birileri olarak görmesini istemektedir. Yedinci kıta her ne kadar insanlardan uzakta ve onlara yabancı olan bir konumdur. Nihayetinde bu sanat etkinliği de çeşitli kaynaklardan beslenerek oluşan kültüre sanat yolu ile yeni bir eklemedir. Bu konuda Bienal Küratörü Baurriaud: "Diğer canlılar dünyasının içinde yaşayabilecek miyiz? Yoksa dünyayı "biz" ve etrafımızdaki "çevre" olarak ayırmaya, insan türünü tarihin biricik öznesi, diğer her şeyi de ona fon olarak görmeye yönelik eski alışkanlığımızda ısrar mı edeceğiz?" (Baurriaud, 2019) söylemi ile insan ve çevre arasındaki ilişkinin boyutlarına vurgu yaparak zihinsel olarak bir dönüşümün gerekliliğini vurgulamaktadır. Ayrıca yaşamlarını toplum içerisinde devam ettiren insanların yaşadıkları çevreye göre sürekli olarak belli sorumluluklara ve kurallara uymakla

yükümlüdürler. Bunun yanı sıra toplumların kendilerine göre belirledikleri bazı ahlaki sorumlulukları da vardır. Örneğin, çöpleri çöp kovasına atmak, trafik ışıklarında yayalara yol vermek, toplum içerisinde gürültülü davranışlar sergilememek gibi birçok ahlaki sorumluluklar vardır. (Çeken ve Işık, 2021).

SONUÇ

İnsan kaynaklı iklim değişiklikleri ve çevresel bozulma, üretim ve tüketim zincirinin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve tüm insanlığı etkilemeye devam etmektedir. Bu değişiklik ve bozulmalara karşı önlem alınmadığı takdirde kaçınılmaz olarak dünya üzerindeki tüm toplumlar ve kültürler değişime uğrama riski ile karşı karşıya kalacaktır. İklim değişimi ve çevresel bozulma sadece bilim ile algılanan bir durum olmaktan çıkmalı, toplumsal, kültürel ve bireysel bazda algılanan ve anlamlandırılan bir mesele haline getirilmelidir. Bu değişimlerden en çok etkilenen insanlar olduğundan, aynı zamanda bir adalet meselesi olarak ta bakılmalıdır. İklim değişikliği ve çevresel bozulma hem politik hem de bir insanlık problemidir.

İklim değişikliği ve çevresel bozulmanın etkileri, dünya çapında ortaya çıkan ve deneyimlenen geniş ölçekli ve yerel ekosistemlerin yanında, bu değişimlere maruz kalan ve uyum sağlamaya çalışan toplumlar ve insan hikayelerinden yola çıkarak: çeşitli disiplinlerin tüm araçlarını bu değişime yönelik yeni bir kültürel güç yaratma ve bu durumla başa çıkabilecek etkili yeni araçlar geliştirme konusunda bir çözüm geliştirmek durumundadır. Bu disiplinlerarası yollardan bir tanesi de görsel ve zihinsel etki yaratarak mevcut olumsuz gidışı karşı farkındalık ve çözümler üretecek sanatsal proje, uygulama ve çalışmalardır.

Sanatın iklim değişikliğini ve çevresel bozulmayı başarılı bir şekilde ortaya koyma, yansıtırma, onarma ve öngörme potansiyeli bulunmaktadır. Sanatçılar ortaya koymuş oldukları projeler ve uygulamalar ile iklim değişimi ve çevresel bozulmaya karşı bir farkındalık oluşturacak kalıcı çalışmalar yaparak, bireylerin bu değişimlerin aciliyetini anlamaları ve önlem almaları konusunda yönlendirecek göstergeleri ve sosyal farkındalığa da girecek çalışmalar oluşturmuşlardır. Sanatçılar bunu yaparken bazen yerel fikirlerden bazen de evrensel anlayıştan hareket etmişlerdir. Ancak vermek istedikleri asıl mesaj sorunun dünyadaki her bireyi ilgilendirdiği ve benzer sorunların başka toplum ve bireyleri etkilediğidir. Dünyaca ünlü sanat bienalleri de sorunu ana tema haline getirerek hem politika yapıcılara hem de halka gereken mesajın sanatçıların uygulamaları ve eserleri vasıtasıyla haberdar olmalarını sağlamakta önemli işlevlere sahip olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adger, W. N., Barnett, J., Marshall, N., and O'Brien, K. (2013). Cultural Dimension of Climate Change Impact and Adaptations. *Nature Climate Change*, 112-117. doi:10.1038/NCLIMATE1666.
- Akdeniz, H. (1982). Görsel Algılama Açısından Renk Kullanımı ve Etkileri. İzmir: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Akdeniz, H. (2018). Kültür İmleri-Kavramsal ve Sınır Ötesi. *Art-Sanat Dergisi*(9), 543-569. <https://dergipark.org.tr/pub/iuarts/issue/47878/604777>, Erişim Tarihi: 25.05.2020.
- Baurriaud, N. (2019). Yedinci Kıta'ya Giriş:Tarih, Coğrafya, Demografi, Kültür, Arkeoloji, Siyaset. N. Şaşmazer (Dü.) içinde, Yedinci Kıta-Rehber (s. 20-27). İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı-YKY.
- Brookner, J. (2016). <http://jackiebrookner.com/project/>, Erişim Tarihi: 25.05.2021.
- Çeken, Birsan ve Işık, Mehmet (2021). "Instagram'daki Sosyal Sorumluluk Postlarının Grafik Tasarım Açısından İncelenmesi: Geleceğe Nefes Kampanyası Örneği". *Sanat Eğitimi Dergisi*, 9/1: s. 62-72. doi: 10.7816/sed-09-01-07
- Ekisa, P. O. (2020). The Role of Culture on Climate Change Adaptation. doi:10.13140/RG.2.2.31931.92963.
- Galafassi, D., Kagan, S., Milkoreit, M., Heras, M., Bilodeau, C., Bourke, S. J., Tabara, J. D. (2018). Raising the Temperature:The Arts in a Warming Planet. *Current Opinion in Environmental Sustainability*(31), 71-79. doi:10.1016/j.cosust.2017.12.010.
- Gaynor, A., and McLean, I. (2005). The limits of art history: towards an ecological history of landscape art. *Landscape Review*, 11(1), 4-14.

- Güney, E., Bozyiğit, R., Meydan, A., Kılıç, T., ve Bulut, İ. (2016). Çevrebilim (Ekoloji) Sözlüğü. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Hawkins, H., Morstan, S. A., Ingram, M., ve Straughen, E. (2015). The Art of Socioecological Transformation. *Annals of the Association of American Geographers*, 105(2), 37-41. doi:10.1080/00045608.2014.988103 <https://biental.iksv.org>. (2019). Yedinci Kıta: <https://biental.iksv.org/tr/16-istanbul-bienali/yedinci-kita>, Erişim Tarihi: 05.06.2020.
- <https://www.climart.info/pollutionpods>, Erişim Tarihi: 05.06.2020.
- Knebusch, J. (2008). Art and Climate Change Perception Outline of a Phenomenology of Climate. S. Kagan, & V. Kirchberg (Dü) içinde, *Sustainability: A New Frontier for the Arts and Culture* (s. 242-261). Frankfurt, Germany: Verlag für Akademische Schriften.
- Longueville, F. D., Ozer, P., Gemenne, G., Henry, S., Mertz, O., and Nielsen, J. (2020). Comparing climate change perceptions and meteorological data in rural West Africa to improve the understanding of household decisions to migrate. *Climatic Change*(160), 123-141. doi:<https://doi.org/10.1007/s10584-020-02704-7>.
- McNeeley, S. M., and Lazrus, H. (2014). The Cultural Theory of Risk for Climate Change Adaptation. *Weather, Climate and Society*, 506-519. doi:10.1175/WCAS-D-13-00027.1.
- Örer, B. (2019). Önsöz. N. Şaşmaz, Yedinci Kıta-Rehber (s. 12-19). İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı-YKY.
- Shadid, W. (2007). *The Foundation of Intercultural Communication*. Dordrecht: Kluwer.
- Strauss, S. (2012). Are Cultures Endangered by Climate Change? Yes, But.... *WIREs Climate Change*(3), 371-377. doi:<https://doi.org/10.1002/wcc.181>.
- Van den Pol, B. (2020). The Connection Between Culture and Climate Change. [culturaldiplomacy.org](https://www.culturaldiplomacy.org): <https://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/cs-bernadet-van-den-pol.pdf>, Erişim tarihi: 12.05.2020.
- Wildly, J. C. (2011). The artistic Progressions of Ecofeminism: The Changing Focus of Woman in Environmental Art. *The International Journal of the Arts in Society*, 6(1), 53-65.
- Wolf, J. (2007). *The Ecological Citizen and Climate Change*. Helsinki: Tyndall Centre for Climate Change Research. https://www.ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/c9ae934-f308-4612-95c7_67c9da8d882f.pdf, Erişim Tarihi: 12.05.2020.
- www.michaelpinsky.com. (2019). <http://www.michaelpinsky.com/project/pollution-pods/>, Erişim Tarihi: 24.05.2020.
- Görsel Kaynakça
- Görsel 1. Michael Pinsky, "Kirlilik Bölmeleri", 2019, Düzenleme, Norveç Trondheim Kıyısı. http://i0.wp.com/www.michaelpinsky.com/wp-content/uploads/2017/12/indelhi_tn.jpg?resize=1500%2C1000 Erişim Tarihi:07.06.2020.
- Görsel 2. Agnes Denes, Pirinç/Ağaç/Mezar, 1969/77/79 Performans-Düzenleme, Sullivan Country-New York. <http://www.agnesdenesstudio.com/works2.html>, Erişim Tarihi: 07.06.2020.
- Görsel 3. Agnes Denes, Buğday Tarlası, 1982, Düzenleme, New York. [https://gaiadergi.com/iklim-degisikligini-korumayi-oncelikli-goren-17-yesil_sanatci/agnes-denesisin-bugday-tarlalari/](https://gaiadergi.com/iklim-degisikligini-korumayi-oncelikli-goren-17-yesil-sanatci/agnes-denesisin-bugday-tarlalari/) Erişim Tarihi: 07.06.2020.
- Görsel 4. Jackie Brookner, Prima Lingua, 2001, Beton, Volkanik Kaya, Yosunlar, Eğrelti Otları, Sulak Alan Bitkileri, Balık, Çelik, New York. <http://jackiebrookner.com/project/prima-lingua/> Erişim Tarihi: 07.06.2020.
- Görsel 5. Halil Akdeniz, İzmir Körfezi Kirlenmesi İle İlgili Görsel Değerlendirmeler, 1982, Tuval Üzerine Akrilik, 40X40. Akdeniz, H. (2018). Kültür İmleri-Kavramsal ve Sınır Ötesi. *Art-Sanat Dergisi*(9), s.555.